

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่ง เราใช้การอ่านเพื่อเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ทำให้เราสามารถรู้เรื่องราวความเป็นไปในสังคม ตลอดจนใช้การอ่านเพื่อดำรงชีวิตประจำวัน มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการอ่านไว้หลายท่าน ดังนี้

นงเยาว์ แซ่เพ็ญแซ (2522, หน้า 55) กล่าวว่า การอ่าน คือ การออกเสียงตัวหนังสือซึ่งจะต้องแยกเสียงให้ถูก คนฟังก็ฟังรู้ว่าเป็นเสียงใด ถ้าอ่านเป็นเสียงเดียวกันหมด ผู้ฟังก็คงไม่รู้ว่าเป็นคำใดกันแน่

บันลือ พงกษะวัน (2534, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ว่าหมายถึง การแปลสัญลักษณ์ออกมาเป็นคำพูดโดยการผสมเสียง เพื่อใช้ในการออกเสียงให้ตรงกับคำพูด นอกจากนี้การอ่านยังเป็นการพัฒนาความคิด โดยที่ผู้อ่านต้องใช้ความสามารถในหลาย ๆ ด้านในการแปล

มานิตย์ บุญประเสริฐ (2526, หน้า 9) กล่าวว่า การอ่าน คือ การสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน โดยมีข้อเขียนเป็นสื่อกลาง หน้าที่ของผู้อ่านคือ การค้นหาความหมายจากข้อเขียนนั้น ๆ ซึ่งผู้อ่านจะเข้าใจข้อความที่อ่านมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ลักษณะของเรื่องที่อ่าน ประสบการณ์ร่วมระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน

สนธิ ตั้งทวี (2528, หน้า 111) ได้ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง กระบวนการ ในการแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ออกมาเป็นถ้อยคำหรือความคิด ซึ่งผู้อ่านต้องทำความเข้าใจกับเรื่องที่

อ่านโดยอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน จากความหมายของการอ่านที่กล่าวมาจะเห็นว่า การอ่าน คือ การแปลความหมายจากอักษร หรือสัญลักษณ์มาเป็นความคิด และมุ่งที่จะใช้ความคิดนั้นให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการอ่านจะต้องอาศัยหลายองค์ประกอบร่วมกันและสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการอ่าน ประสบการณ์ เพื่อให้การอ่านบรรลุผลสำเร็จ

ความสำคัญของการอ่าน

มีผู้รู้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ดังต่อไปนี้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527, หน้า 24) ได้สรุปความสำคัญของการอ่านไว้ว่า การอ่านหนังสือจะทำให้ นักเรียนมีความเฉลียวฉลาด มีความรู้กว้างขวาง ทันสมัย มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักค้นคว้า ด้วยตนเอง รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

วิจิตรา แสงพลสิทธิ์ (2522, หน้า 134) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็น เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ก่อให้เกิดความคิดความฉลาดรอบรู้ ทันทต่อเหตุการณ์และช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน

บันลือ พฤษะวัน (2534, หน้า 10 - 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ดังนี้คือ

1. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ หากอ่านไม่ได้ การเรียนการสอนย่อมพบอุปสรรค อย่างใหญ่หลวง พฤติกรรมในการเรียนของเด็กจะเปลี่ยนไป หงอยเหงา เก็บกด หรือมีฉะนั้นจะแสดงออก ต่าง ๆ ในลักษณะทดแทนปมด้อยเหล่านั้นก็มี ครูจำเป็นต้องเอาใจใส่ช่วยเหลือ แก้ไข (ซ่อมเสริม) ตั้งแต่เริ่ม อ่านบทเรียนแรกทันที
2. เด็กที่อ่านได้ย่อมได้รับการยอมรับ สามารถร่วมเรียน ร่วมเล่นกับเพื่อน ๆ ได้ดีตรงกันข้ามการที่ เด็กมีอุปสรรคในการอ่าน ย่อมขาดความอบอุ่น ขาดความมั่นใจในตนเอง
3. การอ่านได้ อ่านเป็น เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทั้งนี้เพราะไม่ว่า โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาใดในโลก ก็ไม่อาจจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด การอ่านจึงเป็น เครื่องมือสำคัญที่เด็กจะค้นคว้าเพิ่มเติมได้อย่างจุใจ หรือตามความจำเป็นของเด็กเหล่านั้นได้ดี
4. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบธุรกิจ การปรับปรุงอาชีพเมื่อพ้นวัยประถมศึกษา อาจเรียนรู้จากกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้อีกทางหนึ่ง
5. การอ่านมีความจำเป็นต่อการเป็นพลเมืองดีที่จะรู้ข่าวสาร เหตุการณ์ของบ้านเมือง การปกครอง ที่พลเมืองดีจะต้องให้ความร่วมมือแก่ทางราชการได้ดี
6. การอ่านเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญในการพินิจเลือกตัดสินใจที่จะเลือกตัวแทนในด้านการเมือง

การปกครอง อันเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. การอ่านย่อมเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะช่วยให้เด็กวัยประถมศึกษา หรือพ้นวัยประถมศึกษาสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยใช้การอ่าน ทั้งยังได้รับความเพลิดเพลินช่วยพัฒนาจิตใจ และอื่น ๆ ได้ดีอีกด้วย

8. การอ่านจะทวีความสำคัญมากขึ้นโดยลำดับ ที่ช่วยให้รอบรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสื่อสารพยากรณ์อากาศ เพื่อการปรับตัว ปรับปรุงอาชีพ ยิ่งสังคมเจริญขึ้นมากเพียงใด การอ่านก็จะทวีความสำคัญมากขึ้นเพียงนั้น

จุดมุ่งหมายของการอ่าน

สนิท ตั้งทวี (2529, หน้า 278) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่านคือ

1. อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ โดยละเอียดหรือโดยย่อ
2. อ่านเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น
3. อ่านเพื่อต้องการทราบข่าวสารและข้อเท็จจริง
4. อ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า
5. อ่านเพื่อเป็นที่ยอมรับในวงสังคม
6. อ่านเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ชุตินา สัจจพันธ์ (2527, หน้า 10) ได้สรุปว่า วัตถุประสงค์ของการอ่าน คือ

1. อ่านเพื่อศึกษาค้นคว้า ความสนใจ และเพื่อประโยชน์ในทางการศึกษาและการปฏิบัติงาน
2. อ่านเพื่อให้เกิดความรู้ ทันท่วงทีเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคม
3. อ่านเพื่อจรรโลงใจ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น
4. อ่านเพื่อความบันเทิง พักผ่อนหย่อนใจ สมองความพอใจของผู้อ่าน

จุดมุ่งหมายการอ่านตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในหลักสูตรภาษาไทยจะเน้นใน 5 ด้าน คือ

(กรมวิชาการ , 2532, หน้า 9)

1. การรับรู้และเข้าใจความหมายของคำ
2. การอ่านเพื่อการตีความ
3. การอ่านเพื่อจับใจความ
4. การอ่านเพื่อขยายความ
5. การอ่านเพื่อวิพากษ์วิจารณ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการอ่านนั้นเพื่อ เพิ่มพูนความรู้ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ติดตาม เหตุการณ์ความเป็นไปของสังคม และเพื่อความเพลิดเพลิน

ความเข้าใจในการอ่าน

ความเข้าใจในการอ่าน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียน เพราะหากไม่มีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านออก ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จจากสิ่งที่อ่าน ไม่สามารถหาข้อมูลจากสิ่งที่อ่านได้ มีผู้เชี่ยวชาญในการอ่านกล่าวถึงความเข้าใจในการอ่าน ไว้ดังนี้

ชวาล แพร์ตกุล (2520, หน้า 134) ได้กล่าวถึงความหมายของความเข้าใจทางการอ่านว่า คือ ความเข้าใจในความสามารถในการผสมแล้วขยายความรู้ความจำให้ไกลออกไปจากเดิมอย่าง สมเหตุสมผล ความเข้าใจเป็นสมรรถภาพขั้นต้นชนิดแรกของตัวปัญหา เป็นความพยายามของสมองที่จะดัดแปลงปรับปรุง ความรู้ในรูปลักษณะใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ที่แปลกออกไป แต่ยังมีอะไรบางอย่างคล้ายคลึงของเดิม อยู่บ้าง ความเข้าใจสามารถแสดงออกมาด้วยพฤติกรรม 3 ประการ คือ

1. การแปลความ (Translation) คือ การแปลเรื่องราวหรือข้อความเดิมให้ออกมาเป็นคำใหม่ ภาษาใหม่
2. การตีความ (Interpretation) คือ การเก็บความคิดเดิมมาบันทึกใหม่ การจัดเนื้อหาใหม่ เป็นการมองในแง่ใหม่ ค้นหาเปรียบเทียบทั้งความสำคัญและความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ๆ ภายในเรื่องราวนั้นแล้วนำมา กล่าวเป็นอีกแบบหนึ่ง นัยหนึ่งได้
3. การขยายความ (Elaboration) คือ การขยายความคิดให้กว้างไกล โดยอาศัยความสัมพันธ์กับ สถานการณ์เดิมที่ได้รับในตอนต้น

ดัลแมน และคนอื่น ๆ (Dallman and other, 1974, p 166) ได้แบ่งระดับความเข้าใจในการอ่านไว้ 3 ระดับดังนี้คือ

1. ระดับ ความเข้าใจข้อเท็จจริง (Factual Level) หมายถึงความเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านตามตัวหนังสือ ที่เขียนไว้
2. ระดับความเข้าใจขั้นตีความ (Interpretation Level) คือความเข้าใจโดยอาศัยการสรุปความ ตีความ และแปลความหมายจากเรื่องที่อ่านได้
3. ระดับความเข้าใจขั้นประเมินค่า (Evaluation Level) คือความสามารถในการประเมินค่าสิ่งที่ ผ่านมาโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้อ่านพิจารณาตัดสิน

บันลือ พดกษะวัน (2530, หน้า 75) กล่าวถึง ทักษะในการทำความเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน โดยทั่วไป ดังนี้

1. สามารถที่จะแปลและถอดความหมายของคำ คำศัพท์ได้อย่างกว้างขวาง
2. สามารถที่จะเข้าใจความหมายในรูปประโยค วลี หรืออนุเจต
3. สามารถใช้การอ่านเพื่อหาคำตอบตามที่กำหนด
4. สามารถที่จะใช้การอ่านเพื่อเก็บความ หรือใจความสำคัญของเรื่องนั้น ๆ
5. สามารถที่จะลำดับเหตุการณ์ ความติดต่อกันของเรื่องราว
6. สามารถอ่านและจดบันทึกรายละเอียดจากการอ่าน
7. สามารถที่จะถอดโครงเรื่อง ทำให้เห็นขั้นตอนที่ผู้เขียนเขียนออกมาได้
8. สามารถใช้การอ่านเพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำ
9. สามารถที่จะประเมินสิ่งที่อ่านได้ดี ปานกลาง หรือไม่ดี
10. สามารถจดจำเรื่องราวที่อ่านเพื่อนำไปใช้ประโยชน์จากการอ่าน

สรุปได้ว่า ความเข้าใจในการอ่าน หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความ ขยายความ จับใจความ เรื่องราวที่อ่านได้ ก่อนที่เด็กจะมีความสามารถดังกล่าวนี้ เด็กจะต้องมีความสามารถในการอ่าน คำศัพท์ เข้าใจความหมายของศัพท์ และเข้าใจประโยคด้วย

องค์ประกอบของความเข้าใจในการอ่าน

สมุทรา เชนเชาวิช (2530, หน้า 94) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความเข้าใจไว้ 6 ประการคือ

1. สามารถจดจำเรื่องราวส่วนใหญ่ที่อ่านมาแล้วได้ เมื่อถึงคราวที่ต้องการจะใช้ประโยชน์หรืออ้างอิง ก็ทำได้ไม่ยาก
2. สามารถจับใจความสำคัญ ๆ ได้ สามารถแยกแยะหรือระบุประเด็นหลักออกจากประเด็นย่อยที่ไม่จำเป็นหรือสำคัญเกี่ยวข้องมากนักได้ สามารถประเมินได้ว่าอะไรบ้างที่ควรสนใจเป็นพิเศษหรือไม่ตัดทิ้งไป
3. สามารถตีความเกี่ยวกับเรื่องราว หรือข้อคิดเห็นที่อ่านมาแล้วได้ว่า มีนัยสำคัญหรือลึกซึ้งมากน้อยขนาดไหนเพียงใด
4. สามารถสรุปลงความเห็นจากสิ่งที่อ่านมาแล้วได้อย่างถูกต้อง มีเหตุผลและน่าเชื่อถือ
5. สามารถใช้วิจารณ์งานของตนพิจารณาได้ตรงข้อสรุป หรือการอ้างอิงต่าง ๆ ของ ผู้เขียนได้อย่างอย่างถูกต้องและเป็นระบบไม่สับสน
6. สามารถถ่ายโอน หรือประสมประสานความรู้ที่ได้จากการอ่านกับประสบการณ์อื่น ๆ ได้อย่าง

เหมาะสมตามกาลเทศะ

สัว์ณ ข่างเหล็ก (2539, หน้า 33) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความเข้าใจในการอ่านไว้ดังนี้

1. การพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานของการอ่าน เช่น การใช้บริบท (Context) หรือข้อความข้างเคียง เพื่อเดาความหมายของคำอื่นที่ไม่รู้ความหมายการใช้ทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจอื่น ๆ
2. แรงจูงใจและสมาธิในการอ่าน ผู้อ่านจะต้องมีแรงจูงใจอยากจะทำเนื้อหาที่อ่านนั้น ๆ และขณะอ่านต้องมีสมาธิดีตามไป มิฉะนั้นการอ่านจะไม่ได้ผล ช้าและเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์และไม่เกิดความเข้าใจ
3. พื้นฐานและประสบการณ์ของผู้อ่าน หากผู้อ่านมีความรู้และประสบการณ์ โดยเฉพาะพื้นฐานด้านคำศัพท์ หรือคุ้นเคยกับเรื่องนั้น ๆ มาก่อนจะทำให้อ่านได้อย่างเข้าใจ
4. โครงสร้างประโยคและรูปแบบการเขียน โครงสร้างประโยคที่ง่ายและซับซ้อนรวมทั้งแบบแผนการเขียน (Writing Styles) ก็มีผลต่อความเข้าใจในการอ่านได้
5. ขนาดและความยาวของเนื้อหา ตลอดจนเชิงอรรถก็มีผลต่อความเข้าใจในการอ่านได้
6. สภาพความพร้อมด้านร่างกาย และจิตใจของผู้อ่าน

การสอนอ่านเพื่อความเข้าใจในระดับประถมศึกษา

จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนภาษาไทยอย่างมีความหมาย พัฒนาทักษะกระบวนการและความคิดของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะและความสามารถทางภาษา ทั้งการพูด การฟัง การอ่านและการเขียน ให้ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการสอนอ่านควรจะเน้นการสอนอ่านเพื่อความเข้าใจมากขึ้น มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของเรื่อง สามารถจับประเด็นสำคัญ จัดลำดับเรื่อง ทารายละเอียดของเรื่อง หาเหตุผล สรุปความจากเรื่องที่อ่านได้ และยังมุ่งที่จะเสริมสร้างทักษะ การสะกดคำ การนำหลักภาษามาใช้ในการพูด และการเขียนให้ถูกต้อง มุ่งฝึกทักษะการเขียนเรียงความตามโครงสร้างของเรื่อง และตอบคำถามจากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นนี้ได้มีนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ได้เสนอแนะวิธีสอน เพื่อที่จะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนให้มากที่สุด เช่น เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย (2528, หน้า 1-8) ได้กล่าวว่า การอ่านนั้นเกี่ยวข้องกับการกระบวนการอยู่ 2 กระบวนการคือ การติดตามว่าผู้เขียนจะพูดว่าอย่างไร และคิดตามว่าผู้เขียนหมายถึงอะไร วิธีสอน และเทคนิคการสอนแต่ละคนนั้นอาจจะใช้เวลาที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล และพื้นฐานที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย ในการหาเหตุผลของข้อความที่อ่านนั้น ผู้เชี่ยวชาญการอ่านได้ค้นคว้าไว้ตามกระบวนการคิด (Thinking Process) มีหลากหลายวิธี พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1. Top - Level Structure Method เป็นวิธีที่เน้นหนักในการสอนให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง ในการที่พิจารณาแนวคิดหรือปัญหาของข้อความนั้นไปในแนวทางใด เมื่อผู้เรียนได้เข้าใจโครงร่างการเขียนหรือแผนการของผู้เขียน ผู้เรียนก็สามารถพบใจความหลัก (Main Idea) ตลอดจนรายละเอียดอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

2. The Reader Selected Miscues Technique เป็นวิธีการให้ผู้เรียนได้ทำการอภิปรายเพื่อที่จะคาดเดาความหมายของคำศัพท์ที่ยาก ๆ ซึ่งจะพบในข้อความที่อ่านหลังจากที่อ่านแล้วการอภิปรายของครูจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และก็สามารถที่จะรู้ว่าตนเองมีข้อบกพร่องตรงไหนบ้าง

3. The Cloze Procedure เป็นวิธีการที่ให้นักเรียนได้อภิปรายถึงคำศัพท์ที่เว้นไว้หรือลบออกไป

4. The Erica Model Method เป็นวิธีการที่เน้นให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1.1 การเตรียมการสำหรับอ่าน (Preparing for Reading)

1.2 การคิดผ่านการอ่าน (Thinking Through Reading)

1.3 การจับใจความสำคัญและเรียบเรียงความรู้ (Extracting and Organizing Information)

1.4 การแปลความหรือถ่ายทอดความรู้ (Translating Information)

นอกจากนี้ สมบัติ มหารศ (2523, หน้า 54) ได้กล่าวถึง การสอนอ่านในชั้นประถมศึกษาเอาไว้ว่า

1. สอนโดยให้เด็กแสดงออกทางประสบการณ์โดยยึดภูมิหลังและสิ่งที่ใกล้ตัว ตลอดจนสิ่งที่ได้พบมาก่อน แล้วนำมาสอดแทรกให้เด็กอ่าน

2. การอ่านในวัยเริ่มแรกหรือวัยประถมศึกษาตอนต้น ควรกำหนดให้อ่านในห้องสมุดด้วย

3. การอ่านที่ดีต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย และมีการเล่นประกอบในทุก ๆ ชั่วโมง

4. การอ่านที่มีประโยชน์ต้องมีการสนทนา การอภิปรายร่วมกันในชั้นด้วย

5. การฟังตัวอย่างที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่เหมาะสมและต้องแก้ไขเมื่อเด็กอ่านผิด

6. ควรอ่านค่าง่าย ๆ คำธรรมดาสามัญให้มากที่สุดก่อนที่จะอ่านคำยากต่อไป

จะเห็นว่า การอ่านเพื่อความเข้าใจเป็นการอ่านที่มีความสำคัญ ที่ผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องและผู้เขียนเขียน ผู้อ่านจะต้องมีความสามารถในการคิด สามารถจับประเด็นสำคัญของเรื่องได้ ทารายละเอียดของเรื่องได้ถ้าหากนักเรียนสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องได้ก็จะสามารถวิเคราะห์เรื่อง สังเคราะห์เรื่อง ประเมินค่าสิ่งที่อ่านได้ ดังนั้น การสอนอ่านเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ดีหรือไม่นั้น ครูถือว่าเป็นบุคคล มีบทบาทที่สำคัญในการที่จะเลือกใช้วิธีสอนหรือกิจกรรม ทั้งนี้ในการเลือกนั้นควรคำนึงถึงวัยของเด็ก และที่สำคัญก็คือ วัตถุประสงค์ในการอ่านนั่นเอง ซึ่งจะทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมให้มีความสอดคล้อง

และเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วและมีความหมาย

ทฤษฎีและจิตวิทยาเกี่ยวกับการอ่าน

สุมิตรา อังวัฒนกุล (อ้างใน สุธามาตย์ สังข์ลาโพธิ์, 2531, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการอ่านไว้ดังนี้

1. การอ่านเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า กับการตอบสนองโดยใช้การเสริมแรงที่เหมาะสม ในขณะที่การตอบสนองต่อสิ่งเร้าจะทำให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น ดังนั้น การอ่านจึงต้องเกี่ยวข้องกับการเรียนที่มีการจัดลำดับอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง การอ่านต้องประกอบด้วยทักษะที่มีความซับซ้อน และทักษะที่เป็นพื้นฐานจะถูกหลอมรวมเข้าด้วยกันโดยกลวิธีการฝึกให้นักเรียนแยกแยะว่าส่วนใดเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวอักษร

2. การอ่านเน้นความรู้ความเข้าใจ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ประสบการณ์ในการเรียนรู้ การรู้จักเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ ดังนั้นการเรียนรู้จึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม และการแสดงออกอย่างเหมาะสม

3. การอ่านเน้นทฤษฎีพัฒนาการ มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ต้องพึ่งผู้อื่นและพัฒนาไปตามความเจริญของแต่ละวัย สิ่งที่สำคัญที่สุดของช่วงอายุ คือ การเรียนรู้ทักษะเฉพาะอย่างในแต่ละช่วงอายุ ถ้าหากช่วงใดเกิดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม พัฒนาการช่วงนั้นจะบกพร่องไป และมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในช่วงนั้นภายหลัง ดังนั้นการอ่านจึงเป็นกระบวนการรับรู้ ซึ่งมีพื้นฐานจากช่วงพัฒนาการต่าง ๆ ความสามารถที่นักเรียนแสดงออกในการอ่านย่อมเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นระดับพัฒนาการของนักเรียน

จิตวิทยาการอ่าน บลูม (อ้างใน สุนันทา มั่นแคววิทย, 2526, หน้า 18) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมกรการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการสอนอ่านได้เป็นอย่างดี ตามลำดับขั้นของการเรียนรู้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความรู้ มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้เรียนไปแล้ว เช่น รู้คำจำกัดความ และรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ มีความเข้าใจในเรื่องที่เรียนไปแล้ว โดยการบอกเล่าเรื่องด้วยการใช้คำพูดของตนเอง

ขั้นที่ 3 การประยุกต์ สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ สามารถมององค์ประกอบย่อยของความคิดรวบยอด และรู้ว่าความคิดรวบยอดย่อย ๆ เหล่านั้นเกี่ยวข้องกันหรือไม่

ขั้นที่ 5 สังเคราะห์ สามารถนำความรู้ที่เรียนมาสร้างสถานการณ์ใหม่

ขั้นที่ 6 การประเมินผล สามารถประเมินความรู้ที่ได้เรียนมาโดยวิธีการใช้ ความรู้เดิมมาช่วยตัดสิน
ใช้วิธีการตั้งเกณฑ์ หรือใช้วิธีการสืบสวน

แนวความคิดของสแตง (อังกูณ สมชาย ดันติสันติสุข, 2527, หน้า 19) ได้กล่าวว่า กระบวนการ
อ่านตามแนวคิดของนักจิตวิทยาจะมีความสัมพันธ์กันดังนี้

Stimulus → Output → The responses

สิ่งเร้า → เหตุที่ได้รับจากการกระทำ → ตอบสนอง

หนังสือ → การมองเห็น → อ่าน

ซึ่งผลที่ได้จากการกระทำนี้ (Output) จะออกมาในรูปได้อ่านและแปลความหมายทางสมองแล้วจึงทำ
การสรุปเป็นข้อมูลเพื่อนำมาใช้หรือเก็บไว้ที่สมอง การสรุปข้อมูลของสมองเรียกว่า ความคิดรวบยอด
(Concept)

กิจกรรมการสอนอ่าน

ครูผู้สอนสามารถนำกิจกรรมต่าง ๆ ใช้ในการสอนอ่านเพื่อให้การเรียนรู้การสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์
ที่วางไว้ ดังต่อไปนี้

1. ใช้รูปหรือหนังสือที่มีรูปภาพเร้าความสนใจนักเรียนเพื่อนำไปสู่การอ่าน
2. เล่าเรื่องโดยใช้หนังสือที่มีภาพประกอบ เล่าเพียงส่วนเดียวส่วนที่เหลือให้นักเรียนไปอ่านต่อ แล้วนำ
มาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง
3. จัดการแข่งขันอ่านเรื่องภายในเวลาที่กำหนด ใครอ่านได้มากที่สุดหรือตอบคำถาม ได้มากที่สุด
ถือว่าเป็นผู้อ่านเก่งที่สุด
4. กำหนดให้นักเรียนอ่านเรื่องที่นักเรียนสนใจ แล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง
5. กำหนดให้อ่านเรื่องแล้วจับฉลากตอบคำถาม
6. กำหนดให้อ่านเรื่องแล้วเล่าเรื่องต่อกันหรือแสดงบทบาทสมมติ
7. แข่งขันกันสะสมคำ คำขวัญ ภาชิตต่าง ๆ
8. จัดประกวดอ่านในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่
9. จัดให้มีรายการส่งเสียงตามสาย เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ฟัง ให้เล่นเกม จับคู่กับภาพ จับคู่ภาพกับ
ข้อความ ที่มีความหมายตรงกันข้าม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มสัมพันธ์มีคำใช้เรียกหลายคำด้วยกัน เช่น กระบวนการกลุ่ม พลวัตกลุ่ม พลังกลุ่มหรือ กลศาสตร์กลุ่ม แม้แต่ในภาษาอังกฤษก็มีหลายคำที่มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน คือ Group Dynamics, Group Process, Group Psychology (บุหงา วชิระศักดิ์มงคล, 2526, หน้า 40)

ทีศนา แชนมณี (2522, หน้า 1-2) ได้กล่าวว่า กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง วิทยาการแขนงหนึ่ง ซึ่งพยายามศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มคน เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จำ นำไปใช้ในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมของตน อันจะเป็นประโยชน์ในด้านการส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์และการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มคนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พนม ลิมอารีย์ (2529, หน้า 3) ได้กล่าวถึงกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นศาสตร์ หรือวิทยาการสาขาที่มุ่งศึกษาเพื่อสืบค้นความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่ม กฎแห่งพัฒนาการของกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับสถาบันที่ใหญ่กว่า

สมพงษ์ พวงคำ (2528, หน้า 22) ได้สรุปความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า หมายถึง วิทยาการศึกษาการอยู่ร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เป็นวิธีการที่จะใช้กลุ่มในการแก้ปัญหาหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น เป็นกระบวนการสำคัญ ในการเรียนรู้

หุ้ย จำปาเทศ (2522, หน้า 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิชากลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีปฏิริยาโต้ตอบแก่กันในกลุ่ม อิทธิพลต่าง ๆ มีต่อกัน ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการแก้ปัญหาของกลุ่มว่ากลุ่มมีเทคนิคหรือวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร และวิธีไหนจึงจะได้ผลมากที่สุด

จุดมุ่งหมายของกลุ่มสัมพันธ์

แทรกเลอร์ และนอร์ท (อ้างใน บุหงา วชิระศักดิ์มงคล, 2526, หน้า 20) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อให้ความรู้และให้การอบรมแก่บุคคล เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เช่น การจัดโครงการปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาคารสถานที่ และอาณาบริเวณของโรงเรียน รายวิชาที่ต้องเรียน ระเบียบประเพณีของสถาบัน บริการต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้การแนะนำกลุ่มในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า การศึกษาอาชีพ มารยาท ศีลธรรม จรรยา และเรื่องราวที่เกี่ยวกับส่วนตัวและสังคมอื่น ๆ นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้บุคคลปรับตัวเข้ากับ

การศึกษา อาชีพ และสังคมทั้งสิ้น

2. เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์ที่ได้รับจากหลักสูตรเช่น การจัด การแนะแนวกลุ่มโรงเรียนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียน การใช้ห้องสมุดศึกษาอาชีพ สังคม หรือเรื่อง ส่วนตัวต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจของนักเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมนักเรียนในรูปแบบของชมรม สภานักเรียน เป็นต้น

3. เพื่อเป็นรากฐานในการนำไปสู่การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จาก กลุ่มอาจพบปัญหาเฉพาะตัวที่ไม่อาจแก้ไขได้ในกลุ่ม หรือค้นพบปัญหาเฉพาะตนที่ต้องการความช่วยเหลือโดย เฉพาะ ก็จะเป็นโอกาสที่จะช่วยให้บุคคลผู้นั้นได้ขอพบผู้ให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลต่อไป

4. การบำบัดรักษาและความเจริญงอกงามทั้งของบุคคล และของกลุ่มกระบวนการของกิจกรรมกลุ่ม จะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหส่วนตัว พบหนทางที่จะช่วยให้ปรับตัวและสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ ตนได้ เช่น กิจกรรมกลุ่มที่เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน เป็นต้น

ทฤษฎีและหลักการของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มและการทำงานเป็นหมู่คณะนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพยายามสร้างแรงจูงใจใน ระดับสูงที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี มีผู้เสนอทฤษฎีการทำงาน ร่วมกันไว้ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสำหรับการสอน เยอวากา เดชะคุปต์ (2517, หน้า 10) กล่าวว่า หลักการ ของทฤษฎีนี้คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยผู้ที่จะเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นในการเรียนรู้ สิ่งต่าง ๆ วิธีการเรียนจะทำโดยการแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย (Small Group) ซึ่งแยกย่อยออกจาก กลุ่มใหญ่ในชั้นเรียน จะกำหนดให้มีขนาดพอเหมาะที่สมาชิกทุกคนจะมีโอกาสติดต่อกันได้อย่างใกล้ชิด

2. สลาวิน (Slavin, 1980, p 315 - 342) ได้เสนอเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนเป็นกลุ่มในห้องเรียน ไว้ว่า การให้ความร่วมมือภายในกลุ่มจะสามารถแก้ไขการแข่งขันในการเรียนของนักเรียน วิธีนี้ผลการเรียนของ นักเรียนจะขึ้นอยู่กับการทำงานของกลุ่ม ซึ่งอาจจะมีขนาดต่างกัน สมาชิกแต่ละคนของกลุ่มจะต้องพยายามทำให้ ดีที่สุด เพื่อจะทำให้กลุ่มของตนเองประสบความสำเร็จ

หลักการของกลุ่มสัมพันธ์

ทองเรือน อมรัชกุล (2523, หน้า 157-183) ได้กล่าวถึงหลักการของกลุ่มสัมพันธ์ สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความเคารพต่อความเป็นสมาชิกของแต่ละกลุ่ม โดยเชื่อว่าสมาชิกทุกคนมีสมรรถภาพในตัวเอง

และช่วยให้สมาชิกได้พัฒนาเต็มที่ภายใต้กลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

2. ประสบการณ์กลุ่ม เป็นวิถีทางที่จะตอบสนองความต้องการของบุคคลในแง่การยอมรับนับถือ การหาประสบการณ์ใหม่ การเห็นพ้องด้วยและการสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้สมาชิก
3. สมาชิกทุกคนต้องยอมรับบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนจะต้องแสดงออก ซึ่งมีผลต่อการที่จะให้ บรรลุความมุ่งหมายสมาชิกทุกคนควรมีความรับผิดชอบ ในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม ทุกคนต้องยอมรับ การเป็นหัวหน้า หัวหน้ากลุ่มต้องดำเนินไปในรูปการเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนและแนะแนวให้สมาชิกในกลุ่มได้มี ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นอย่างเต็มที่
4. สมาชิกทุกคนต้องรับฟังผู้อื่น เปิดเผยตัวเองในกลุ่ม รู้จักยอมรับและมีความพึงพอใจต่อการที่ สมาชิกมีส่วนร่วมในกลุ่ม
5. สมาชิกควรได้รับแรงหนุน กำลัง เมื่อได้มีส่วนร่วมในกลุ่มอย่างแท้จริง นอกจากนั้นสมาชิกจะต้อง ถือว่าตนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อได้ทำงานให้แก่กลุ่มอย่างเต็มความสามารถ
6. สมาชิกในกลุ่มต้องมองเห็นค่าของบุคลิกภาพที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้โดยถือว่าความแตกต่าง ของบุคลิกภาพดังกล่าวนั้น จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความสำคัญและความมั่นคงของกลุ่ม
7. กิจกรรมของกลุ่มที่มีความแตกต่างกันออกไป ย่อมจะช่วยให้สมาชิกได้มีโอกาสมีส่วนร่วม ตามความถนัดและความสนใจของตน ทั้งนี้จะทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างกว้างขวาง
8. สมาชิกทุกคนต้องเอาใจใส่และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของกลุ่ม ความสำเร็จของการแก้ปัญหา ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่จริงจังของสมาชิกในกลุ่ม
9. ความมีชื่อเสียงของกลุ่ม รวมทั้งเสถียรภาพทางอารมณ์ของสมาชิกของกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียงและเสถียรภาพดังกล่าว
10. การให้ความร่วมมือของสมาชิกจะมีพลังสูงขึ้น ก็ต่อเมื่อทุกคนได้ตระหนักถึงอย่างยิ่งเกิดการ เรียนรู้ในระหว่างสมาชิกต่อสมาชิกด้วยกัน
11. พลวัตของกลุ่มย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ทางจิตวิทยาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดการ เรียนรู้ในระหว่างสมาชิกต่อสมาชิกด้วยกัน ปัญหาในการสื่อสารภายในกลุ่ม ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีพอก็ย่อม จะกลายเป็นปัญหาทางวินัย และทำให้ประสิทธิภาพของกลุ่มลดต่ำลงได้
12. เทคนิคการทำงานร่วมกันของกลุ่ม รวมทั้งการประเมินผลโดยกลุ่มย่อยจะเป็นหนทางที่จะทำให้ กลุ่มได้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการสอนของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เยาเวกา เดชะคุปต์ (2517, หน้า 157 - 183) ได้สร้างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนระดับประถมศึกษา ซึ่งใช้หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Participation) จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เนื้อหา (Analysis) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มพอสรุปได้ดังนี้

หลักการข้อที่ 1 การจัดตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (Objectives)

การเรียนการสอนโดยทั่วไปจะเริ่มที่จุดมุ่งหมายเสมอ เพราะจุดมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดจุดหมายปลายทาง และช่วยให้การเรียนการสอนเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการได้ ดังนั้น หลักการข้อที่หนึ่งของการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายควรให้สอดคล้องกับหลักการการเรียนรู้ของทฤษฎีดังกล่าวมาแล้ว และตรงตามความต้องการทางการศึกษากล่าวคือ ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก หรือด้านจิตใจ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กันทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

หลักการข้อที่ 2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences)

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยประสบการณ์นั้นควรเป็นประสบการณ์ขั้นเริ่มแรก (First Hand Experiences) ที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ด้วยตนเอง (Insight) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนเป็นผู้ลงมือหรือเป็นผู้คิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง งานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยเป็นจำนวนมากพบว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีในทุก ๆ ด้าน เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่า หลักการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีดังนี้คือ

2.1 ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกิจกรรมนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย (Physical Involvement) อารมณ์ (Emotional Involvement) สังคม (Social Involvement) และสติปัญญา (Intellectual Involvement) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบดังกล่าวของผู้เรียนในทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน

2.2 มีการแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้และทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Involvement) ดังกล่าวนี้นี้ ผู้เรียนจะ

พัฒนาวิธีการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีในกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

หลักการข้อที่ 3 การพัฒนาความสามารถทางปัญญา (Intellectual Involvement) และมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship)

การเรียนการสอนแต่ละครั้ง เมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ เขาจะเกิดความรู้สึก (Sensation) เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำไปนั้น ความรู้สึกนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับรู้ (Perception) แนวคิดของแต่ละบทเรียน แต่การรับรู้ของแต่ละคนแตกต่างกันตามประสบการณ์เดิม (Past Experiences) สถิติปัญญา ความสามารถ ฯลฯ ของแต่ละบุคคล วิธีที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีการรับรู้ที่ตรงกัน และมีโอกาสพัฒนาความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการรับรู้ให้ถูกต้องเหมาะสมและกว้างขวางยิ่งขึ้น และสามารถนำสิ่งที่รับรู้มาผสมผสานเข้าเป็นแนวคิดของแต่ละบุคคล จะทำได้โดยให้ผู้เรียนร่วมวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้พบ ได้ประสบ และได้รู้สึกระหว่างการทำงานในกลุ่ม อันจะนำไปสู่การพัฒนาความคิดและสติปัญญา หรือความเห็นจริงในสิ่งที่เรียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Discovery) และยังช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการประชาธิปไตยตลอดจนความสัมพันธ์และมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่มอีกด้วย

สรุปได้ว่า หลักการข้อที่ 3 ของการสอนตามทฤษฎีนี้คือ การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน หลักการในการวิเคราะห์การเรียนรู้แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การเรียนรู้และพัฒนาการของบุคคลจะเจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน การพัฒนาหรือเสริมสร้างอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะอย่างย่อมทำไม่ได้

การวิเคราะห์การเรียนรู้จะเริ่มต้นที่ตัวบุคคลหรือสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่มีต่อกัน ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการทำงานหรือกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม และของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเป็นอย่างมาก ถ้ากลุ่มมีความสามัคคี และสมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ย่อมจะทำให้การทำงานของกลุ่ม ดำเนินไปอย่างราบรื่น และประสบผลสำเร็จด้วยดีซึ่งผลที่ได้คือ ความพอใจ ความสบายใจ ความสนุกสนาน ความเห็นอกเห็นใจ ความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ฯลฯ อันเป็นรางวัลที่มีคุณค่าแก่สมาชิกทุกคนในกลุ่ม ครูจะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์และกระบวนการเรียนรู้ได้ โดยการให้ผู้เรียนตั้งคำถามแก่กัน เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิด และความรู้สึกเกี่ยวกับ พฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ การทำงานของกลุ่ม และการให้ข้อวิจารณ์แก่กันโดยใช้ปัญญาหรืออย่างปราศจากอคติ

ผลของการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

3.1.1 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง สามารถประเมินผลการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรม ตลอดจนการเสริมสร้างแนวคิดและค่านิยมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.1.2 ช่วยให้เข้าใจผู้อื่น โดยผู้เรียนจะสามารถพัฒนามนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำในกลุ่ม

3.1.3 ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหา และวิธีการทำงานที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานครั้งต่อ ๆ ไปให้ดีขึ้น

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เนื้อหา จะแยกกันไม่ได้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น การวิเคราะห์กระบวนการและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะนำมาสู่ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา การวิเคราะห์เนื้อหาวิชาจะเป็นแนวทางให้ผู้เรียนแต่ละคนที่มีความสามารถ สติปัญญา และการรับรู้แตกต่างกันได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งที่ได้รับรู้ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบแนวคิดที่ต้องการด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนมาก และเป็นการขยายประสบการณ์การเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนพัฒนาวิธีการเรียนที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ครูจะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหาได้โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด และแสดงข้อคิดที่ตนได้พบจากการทำงานในกลุ่มให้ผู้อื่นได้มีโอกาสร่วมรู้

หลักการข้อที่ 4 การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (Application in Real Life)

เมื่อผู้เรียนได้รับแนวคิดที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว หลักการขั้นต่อไปคือ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสรุปรวมแนวคิดเหล่านั้นเข้ามาเป็นหมวดหมู่ และเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคล โดยครูจะต้องแนะแนวทางให้ผู้เรียนอธิบายเพื่อหาข้อสรุปหลักการของสิ่งที่ได้เรียนมาหลังจากนั้น ก็ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดค้นเพื่อนำหลักการที่มีอยู่ไปประยุกต์ให้เข้ากับตนเองเพื่อใช้ปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ต่อไปในอนาคต

การนำหลักการไปประยุกต์ใช้จะทำได้ใน 5 ลักษณะ คือ

1. การประยุกต์ให้เข้ากับตนเอง (Backhome Situation) คือ การที่ผู้เรียนนำหลักการที่ได้รับไปใช้ในการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองในที่ต่าง ๆ นอกเหนือจากในห้องเรียนซึ่งเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม การปรับปรุงบุคลิกภาพนี้จะกระทำได้ในที่ต่าง ๆ เช่น ที่บ้าน ที่สาธารณะ ฯลฯ หรือการแสดงออกกับบุคคลต่าง ๆ

ได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การประยุกต์ใช้กับผู้อื่น (Application for Other) คือ การนำหลักการที่ได้รับไปใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือใช้เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ซึ่งการอยู่ร่วมกับผู้อื่นจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจกัน มีความเคารพในสิทธิของกันและกัน ตลอดจนไวต่อความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น

3. การประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาในอนาคต (Problem Solving) ผู้เรียนสามารถประยุกต์หลักการที่เรียนรู้เพื่อใช้สำหรับแก้ปัญหาด้านบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และวิธีการทำงานของตนเอง ของผู้อื่น ของกลุ่ม และของสังคมได้

4. การประยุกต์เพื่อใช้ในสังคม (Social Development) ผู้เรียนสามารถนำเอาหลักการที่ได้รับไปใช้เพื่อแก้ปัญหาของสังคม เพื่อปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น และเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ในสังคมได้

5. การประยุกต์เพื่อสิ่งใหม่ (Invention) ผู้เรียนสามารถนำหลักการที่ได้รับไปประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตน ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่อผู้อื่น

หลักการข้อที่ 5 การประเมิน (Evaluation)

สิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ในการจัดการเรียนการสอน คือ การประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการประเมินผลจะเป็นหนทาง ที่จะทำให้ทราบผลของการเรียนการสอนว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร การประเมินผลจะช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียน ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินผลการสอนของตนว่าได้ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร

วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่วิธีหนึ่งคือ การให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (Self Evaluation) ซึ่งครูผู้สอนควรสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้โอกาสประเมินผลการเรียนรู้ของตน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย และมีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนเป็นอย่างดี

ดังนั้น หลักการทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ข้อสุดท้าย คือ ให้ผู้เรียนเรียนร่วมกัน ประเมินผลการเรียนรู้ของตนจากการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะมีวิธีการประเมินผลได้ในสองลักษณะ คือ

1. การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (Group Achievement) ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มจะประกอบด้วย ผลการทำงานของกลุ่ม (Group Productivity) ความสามัคคี หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (Group Cohesion) และคุณธรรมหรือ ค่านิยม (Moral) ของกลุ่มจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มจะช่วยให้เข้าใจผลสัมฤทธิ์ และวิธีการการทำงานของสมาชิกและบุคคลได้

2. การประเมินผลความสัมพันธ์ในกลุ่ม (Intergroup Relations) จากการให้สมาชิกให้ข้อติชม (Feedback) หรือข้อวิจารณ์แก่กันโดยปราศจากอคติ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลพฤติกรรมของ

ตนเองและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นได้ และผลจากการให้ผู้เรียนประเมินผลตนเอง จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นแนวทางที่ครูผู้สอนจะหาทางช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา และนำไปพิจารณาในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่เหมาะสมแก่สติปัญญา และความสามารถของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการไปได้อย่างเต็มความสามารถอีกด้วย

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ ทฤษฎีของกลุ่มสัมพันธ์มีอยู่หลายวิธี ดังที่ ทิศนา แหมมณี (2522, หน้า 201 - 202) สรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. เกม (Game) เป็นวิธีการวิธีหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสอนได้ดี โดยครูผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมุติขึ้น ให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตัวเองภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้ การชนะวิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานในการเรียนด้วย

2. บทบาทสมมติ (Role Play) เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่เริ่มได้รับความนิยมในการนำมาใช้ในการสอน วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมานั้น แล้วให้ผู้เรียนเข้าสวมบทบาทนั้นและแสดงออกตามธรรมชาติโดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและน่าติดตามอีกด้วย

3. กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นวิธีการสอนอีกวิธีหนึ่งซึ่งใช้กรณี หรือ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ นำมาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ปัญหาที่นั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน และการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือ สร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริง ผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดง เพราะอาจจะ

เป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

5. ละคร (Acting or Dramatization) คือวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามบทที่เขียนหรือกำหนดไว้ให้ โดยผู้แสดงจะต้องพยายามแสดงให้สมตามบทกำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพ และความรู้สึกนึกคิดของตน เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอันจะมีส่วนทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจในความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้ มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้ การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

6. กลุ่มย่อย (Small Group) วิธีการใช้กลุ่มย่อยในการสอนนี้เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเล็งเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียนกลุ่มย่อย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนในการแสดงออก และช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น การใช้กลุ่มย่อยมีหลายวิธีต่าง ๆ กันแล้วแต่ผู้จัดจะคิดได้ ที่นิยมใช้กันมากก็มี Brainstorming, Phillips 66, Bull Session, Fishbowl Technique และ Buzz Group เหล่านี้ เป็นต้น

ลำดับขั้นตอนของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ลำดับขั้นตอนของการเรียนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้ (เขาวภา เดชะคุปต์, 2517, หน้า 163 - 164)

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation of Involvement Stage) ระยะนี้ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งและเป็นผู้ลงมือปฏิบัติหรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จะเกิดจากผู้เรียนโดยตรง ผู้ที่มีส่วนร่วมมากก็จะได้รับผลการเรียนรู้มาก นั่นคือ ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาหรือสมอง

2. ระยะวิเคราะห์ (Analysis Stage) เป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์เรียนรู้ที่ทันที ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง สามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก วิธีการ ผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระยะสรุปและประยุกต์หลักการ (Generalization and Application Stage) ระยะนี้ผู้เรียนรวบรวมแนวคิดที่ตนค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น แล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง ซึ่งจะทำให้ได้สองลักษณะ คือ

3.1 การประยุกต์เพื่อการปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเอง (Self Development) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

(Interpersonal Relation) หรือ การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้กับการแก้ปัญหา (Problem Solving) ในอนาคต และเพื่อใช้ในการปรับปรุง ความคม ธรรมชาติและสังคมให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยกันคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะประเมินผล (Evaluation Stage) ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและของกลุ่ม จากการอภิปรายให้ข้อเสนอแนะและติชมร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่ม

ระยะต่าง ๆ ของการทำงานเป็นกลุ่ม

ในการเรียนเป็นกลุ่ม หรือการประชุมกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนจะต้องผ่านระยะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. **ระยะการสร้างความคุ้นเคยกัน** ในขณะที่พบกันเป็นครั้งแรก สมาชิกจะมีความสุภาพต่อกัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างผิวเผินก่อน และพยายามจะสร้างความคุ้นเคยต่อกันไม่ว่าจะเป็นการพบกันในครั้งแรก หรือครั้งใด ๆ ก็ตาม
2. **ระยะที่จะทำอะไรกันดี** เมื่อสมาชิกเริ่มจะคุ้นเคยกันแล้ว ก่อนจะลงมือทำงานใด ๆ สมาชิกจะรู้สึกงงววย เพราะไม่ทราบจะทำอะไรกันดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความวุ่นวายใจ สับสน โกรธ และหมดความอดทน
3. **ระยะเสนอกฎเกณฑ์และอำนาจหน้าที่** เมื่อผ่านพ้นระยะวุ่นวายและอึดอัดใจมาแล้ว สมาชิกจะเริ่มกำหนดระเบียบขึ้นโดยจะพยายามเสนอกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับสมาชิกในกลุ่ม
4. **ระยะอาสาสมัคร** เมื่อกลุ่มมีความสัมพันธ์กันแบบแน่นขึ้น ความรู้ความสามารถ ตลอดจนลักษณะความเป็นผู้นำจะเริ่มปรากฏให้เห็นจากสมาชิกแต่ละคน ซึ่งสมาชิกจะเริ่มเจาะจงว่าใครจะทำอะไร และงานของกลุ่มจะเสร็จเมื่อใด
5. **ระยะเสร็จเรียบร้อย** จากการตกลงกันในระยะที่ 4 สมาชิกจะร่วมมือกันทำงานจนสำเร็จ และถ้ากลุ่มถูกมอบหมายให้ทำงานมากกว่า 1 อย่าง เมื่อสำเร็จงานแต่ละอย่าง กลุ่มก็จะวนกลับไปสู่ระยะเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแม้ว่าระยะสร้างความคุ้นเคยจะไม่จำเป็นก็ตาม แต่สมาชิกก็จะได้รู้จักกันในแง่หนึ่งที่แปลกออกไปกว่าเดิม
6. **ระยะลงเอย เป็นระยะที่งานเสร็จสิ้นลง** ซึ่งจะเป็นตอนที่กลุ่มจะเลิกทำงาน และสมาชิกจะสลายตัวเป็นระยะสุดท้ายของการรวมกลุ่ม สมาชิกจะเริ่มถอนตัวออกจากกลุ่ม ลดความผูกพันกับภาวะของกลุ่ม ซึ่งในช่วงนี้แต่ละคนจะใช้เวลาในการทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มหาข้อสรุป และยุติงานที่ทำอยู่

บทบาทของสมาชิกกลุ่ม

กลุ่มจะมีประสิทธิภาพและพัฒนาได้นั้น ขึ้นอยู่กับการแสดงบทบาทที่แตกต่างกันของสมาชิกแต่ละ

บุคคลในกลุ่ม ดังที่ บูหงา วชิระศักดิ์มงคล (2526, หน้า 119 -120) ได้กำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่มไว้ ซึ่งแยกออกเป็น 3 ลักษณะ พอสรุปได้ดังนี้ บทบาทเกี่ยวกับการทำงานเป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน โครงการ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มกำลังทำอยู่ รวมทั้งเรื่องราวที่กลุ่มกำลังอภิปรายกัน และจุดมุ่งหมายในการดำเนินงาน

1. บทบาทในการรวมกลุ่ม เป็นบทบาทที่ให้รวมกัน และดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ร่วมกันได้สำเร็จ

2. บทบาทเฉพาะตน หมายถึง บทบาทของสมาชิกแต่ละคน ถ้าหากมีมากเกินไปก็อาจจะลดประสิทธิภาพของกลุ่มหรือทำให้กลุ่มแยกพวกกันได้ ถ้าบทบาทของแต่ละคนไม่ประสานหรือไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

นอกจากนี้ ทองเรียน อมรัชกุล (2523, หน้า 40-42) ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาชิกกลุ่มไว้ พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. สมาชิกต้องมีการเปิดเผยตัวเองเมื่ออยู่ในกลุ่ม การเปิดเผยตัวเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้ผู้อื่น และตัวเอง

2. หน้าที่ที่ทำให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ เช่น การริเริ่มสร้างสรรค์ การเสนอแนะทางเลือก การให้ข้อคิดเห็น เป็นต้น

3. หน้าที่การดำรงความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เช่น การประสานบทบาทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นผู้อำนวยการความสะดวกและการให้ความเป็นเพื่อน

4. หน้าที่ในการแสดงความเป็นเอกัตบุคคล เช่น การต่อสู้และควบคุม การถอยหนี การทำตนเป็นประโยชน์ต่อการขึ้นกับคนอื่น เป็นต้น

บทบาทที่สมาชิกกลุ่มแสดงออกมานั้น จะมีอิทธิพลต่อสัมฤทธิ์ผลและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม กลุ่มที่มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับสมาชิกในกลุ่มจะต้องแสดงบทบาทของตนเพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม เพราะทุกคนต่างทำตามใจตนเองในที่สุดกลุ่มจะแตกสลายลงไป

ขนาดของกลุ่ม

ขนาดของกลุ่ม คือ จำนวนสมาชิกในกลุ่มซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพของปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างสมาชิก ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มไว้ดังนี้

วัตสัน และแฮร์ (อ้างใน ปัทมา เทพอักษรพงศ์, 2516, หน้า 6-7) กล่าวว่า กลุ่มย่อยควรมีขนาดไม่ใหญ่นัก คือ ควรมีจำนวน 5 คน เป็นอย่างน้อย แต่บางทีก็อาจกำหนดให้มีจำนวน 12-15 คนก็ได้ เพื่อให้

เหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ควรมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม เพื่อให้มีขนาดพอเหมาะ

เขาวภา เดชะคุปต์ (2517, หน้า 34) ได้กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มที่ช่วยให้การทำงานหรือ การเรียน หรือการสอนประสบผลดีควรเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 5-15 คน ทั้งนี้ครูผู้สอนควรเลือก กำหนดให้เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรม

เวลาและจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกลุ่ม

ทรอทเซอร์ (อ้างใน ราตรี ทาผัด, 2532, หน้า 30) ให้ความเห็นพอสรุปได้ว่า ในการกำหนดระยะเวลาและความถี่ของการเข้าร่วมกลุ่มนั้น หากจัดทำกับสถานศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาถึงการจัดเวลาเรียนของสถานศึกษานั้นด้วย เช่น ในโรงเรียนส่วนมากจะจัดเวลาเป็นคาบ ๆ ละ 50 นาที เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดได้ว่าควรใช้เวลาในการเข้ากลุ่มนานเท่าใด สำหรับจำนวนครั้งในการเข้ากลุ่มขึ้นอยู่กับเป้าหมายของกลุ่ม และธรรมชาติของสมาชิกกลุ่ม แต่อย่างน้อยที่สุดควรจะเข้ากลุ่มไม่ต่ำกว่า 8 ครั้ง ถ้าหากมากกว่านี้ก็เป็นกรณี

บทบาทของครูผู้สอนในการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ครูผู้สอนควรตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบในการสอน โดยพยายามทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ให้บรรลุผลสำเร็จ (ทิตนา แคมมณี, 2522, หน้า 253)

1. จัดการเรียนให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุด
2. รับฟังและสนับสนุน ส่งเสริมผู้เรียนให้มีกำลังใจที่จะเรียนรู้
3. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนโดยทั่วถึงกัน
4. อำนวยความสะดวกให้กลุ่มดำเนินไปได้อย่างราบรื่น
5. แสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนตามวาระ และโอกาสที่เหมาะสม
6. สนับสนุน ส่งเสริม และนำทางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีวิเคราะห์พฤติกรรมกรเรียนรู้อ
7. ช่วยเชื่อมโยงความคิดเห็นของผู้เรียนและสรุปผลการเรียนรู้รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำการเรียนรู้ไปใช้
8. ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

ประโยชน์ของการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) มีข้อดี คือ

1. ทำให้นักเรียนมีโอกาสที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ร่วมกัน

2. ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกัน
3. เป็นการเพิ่มความรับผิดชอบและรู้จักควบคุม ตลอดจนดำเนินการให้การทำงานกลุ่มสำเร็จได้ผลดี
4. นักเรียนจะค้นพบว่าการเรียนวิธีนี้สนุกสนานและน่าสนใจ
5. การทำงานกลุ่มจะกระตุ้นให้นักเรียนได้ประเมินผลตนเอง ขณะเดียวกันก็ได้รับการประเมินจากกลุ่มเพื่อนด้วยกัน
6. ทำให้เกิดบรรยากาศของการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
7. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และการริเริ่มแนวคิดใหม่ ๆ
8. เมื่อมีความต้องการจะเรียนรู้สิ่งใหม่เพิ่มขึ้น นักเรียนก็มีความพยายาม และมีการควบคุมตนเองมากขึ้น
9. มีโอกาสได้สร้างสถานการณ์จำลองในชีวิตประจำวันมาให้นักเรียนได้เรียนรู้และนำไปใช้
10. เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการสืบสวน และกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงานกลุ่ม
11. บทบาทของครูจะเปลี่ยนจากผู้บรรยายมาเป็นเพียงผู้สนับสนุนและผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมจนเป็นผลสำเร็จเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมาน สายสุข (2525, หน้า 72) ได้ทำการทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนโดยใช้โปรแกรมการฝึกกิจกรรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มนี้มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนสูงกว่าก่อนฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่านักเรียนที่ฝึกกิจกรรมกลุ่มมีการพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียน สูงกว่าที่ได้รับการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิจิต อิศระวิริยะกุล (2527, หน้า 76-78) ได้ศึกษาทดลองสอนการประหยัดแก่เด็กที่กำลังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนด้วยวิธีธรรมดา ผลการทดลองพบว่ากลุ่มที่สอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนธรรมดามีความรู้ความเข้าใจเรื่องการประหยัดเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และกลุ่มที่สอนโดยกลุ่มสัมพันธ์มีเจตคติต่อการแสดงการประหยัดแตกต่างจากกลุ่มที่สอนโดยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เรณู ศิริวรรณ (2528 , หน้า 62) ได้เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนปกติ ซึ่งทดสอบแล้ว ความคิดสร้างสรรค์ก่อนเรียนไม่แตกต่างกัน ได้ผลว่า ความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มณฑา ชงอินเนตร (2529 , หน้า 60) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาเรขาคณิตโดยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนแบบธรรมดาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีทัศนคติต่อการเรียนดีกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนธรรมดา

สุริน คล้ายรามัญ (2529 , หน้า 7) ได้ศึกษาเรื่องราวการพัฒนาโน้ตภาพแห่งตนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กลุ่มสัมพันธ์ ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการพัฒนาโน้ตภาพแห่งตนในทางบวกสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05